

Орендж Революшн:

революція у вітчизняному вирощуванні обліпихи

Що поєднує обліпиху сортів з інтригуючими назвами Солодка Жінка та Орендж Революшн? Поки триває інтрига, зауважу, що, до речі, Солодка Жінка була першим вітчизняним сортом обліпихи, введеним до національного Реєстру сортів рослин. Отже, ці два оригінальні сорти єднає найперше країна походження – Україна – та ім'я їхнього автора – Володимира Меженського. Чим же приваблива українська обліпиха та чи помандрує вона світом? Про тонкощі справ селекційних – інтерв'ю з **Володимиром МЕЖЕНСЬКИМ, доктором сільськогосподарських наук, професором кафедри садівництва ім. проф. В. Л. Симиренка Національного університету біоресурсів і природокористування України.**

– Пане Володимире, обліпиха – культура не нова, однак не дуже поширена. Чи зумовлено це особливостями її вирощування в українському кліматі?

– Почнемо з того, що погодні умови України дуже різні. Полісся, Лісостеп, Степ різняться за кількістю опадів і різноманіттям ґрунтів. Як показали попередні дослідження, більшість сортів російської селекції на українських чорноземах почуються не дуже добре. Приблизно на четвертий-п'ятий рік у них починається всихання. Захворювання призводить до закупорювання судинної системи, і рослина в'яне. У кращому разі ці сорти рік-два плодоносять, і потім рослина може швидко частково або повністю загинути. Що робити? Є два виходи: або шукати ґрунти з більш легким механічним складом (супіщані), або вирощувати сорти, стійкі до мікозного зів'янення.

Саме Орендж Революшн вирізняється стійкістю до мікозного зів'янення. Він показав себе з найкращого боку за умов Донбасу, Київщини, Молдови.

Достоїнства сорту. Насамперед це висока урожайність, значно більша, ніж в інших сортів обліпихи. Сама назва «обліпиха» походить від того, що гілки щільно обліплені плодами. Якщо звичайний сорт обліпихи має урожайність 10–15 тонн із гектара, то Орендж Революшн може давати 20 тонн і більше. Зокрема це спричинено значно

Професор Володимир Меженський: «Сорт зробить революцію не тільки в Україні, а й у Європі й, може, в усьому світі, де культивують обліпиху»

більшим розміром плодів. Кращі сорти російської селекції, які почали вирощувати в нас з 1988 року, мали масу плодів до 0,7 грама, то в Оранж Революшн середня їхня маса понад 1 грам.

Останнім часом через зміну клімату в нас дуже часто трапляються сильні і тривалі посухи. Особливо вони сильні в липні-серпні, саме в той час, коли наливаються плоди обліпихи. Через це урожайність культури може різко зменшуватися. Тому покладатися на природні опади тепер не варто.

Обов'язковою умовою є облаштування системи штучного зрошення. Це стосується не тільки обліпихи, а й будь-якої плодової культури. Часто запитують про наявність вологи в ґрунті. У природних умовах обліпиха найчастіше росте уздовж річок, різних водойм. У нас є багато ділянок із близькими ґрунтовими водами. Люди запитують, чи можна там садити обліпиху. Ні. Тому що обліпиха любить проточну воду, а не стоячу. Якщо ґрунтові води розташовані на глибині менш як 2 метри, то такі ділян-

Оранж Революшн має плоди темно-жовтого, жовтогарячого, помаранчевого забарвлення

ки вважаються непридатними для вирощування більшості плодових культур. Треба проводити меліорацію, якщо немає можливості знайти іншу площу. Але краще все ж таки дібрати гарну ділянку, інакше можна втратити рослини. Різкі підйоми ґрунтових вод можуть бути, наприклад, ранньої весни внаслідок танення снігів, якщо вони будуть достатньо тривалими, то корені рослин можуть загнитися.

Щодо вирощування ще треба знати, що коренева система обліпихи поверхнева. Шнуроподібні корені розташовані у верхніх шарах ґрунту. І коли ми проводимо догляд за рослинами, наприклад у приватному саду, де кущі часто обкопують, або на плантаціях, де проводиться механізоване культивування в міжряддях, ці корені пошкоджуються, що викликає появу великої кількості кореневої порослі. Утворення порослі в міжрядді небажане, проте в деяких випадках поросль може мати позитивний ефект. Наприклад, якщо рослина захворіла або загинула, то її може замінити (замінити) поросль.

Спеціального формування куща, обрізування не проводять, тільки санітарне. Вирізають сухі й поламані гілки.

Збирання Оранж Революшн на Київщині

Коли постає питання збирання врожаю в умовах приватної садиби, то ви можете спокійно обірвати плоди вручну по ягідці. В умовах промислової плантації за дефіциту робочої сили зібрати урожай складно. Бо людина таким способом може обірвати впродовж робочого дня не більше ніж 20 кг плодів, а дуже часто значно менше. Тому в нас і за кордоном практикують механізоване збирання, тобто повне скошування наземної частини разом із плодами, які потім відправляються на заморожування. Заморожені плоди струшуванням легко відокремлюються від гілок і листків. Так, комбайнами скошують обліпиху в Німеччині. В інших країнах, як-от Румунія, практикують напівмеханізоване збирання, коли плодоносні гілки зрізають секатором вручну, з подальшим заморожуванням. Багато наших фермерів орієнтується на румунський спосіб збирання.

Коли ми зрізуємо гілки для збирання плодів, то заодно видаляємо однорічний приріст, на якому формується основна частина майбутнього врожаю. Тобто наступного року зрізані кущі будуть тільки відростати, але не плодоноситимуть. Це система збору врожаю із дворічним циклом. Рік –

плодоношення, рік – відростання. Але за цей час ми повинні забезпечити рослину найкращими приростами. У цьому особливість Оранжевої Революції, яка, на відміну від сортів російської селекції, має хороший приріст і підходить для механізованого й напівмеханізованого збирання краще, ніж сорти селекції Інституту садівництва Сибіру, де в радянські часи був основний центр створення сортів цієї культури.

– Доводилося бачити досить щільно висаджені кущі обліпики. Чи може вона добре розвинутися в таких умовах? Як її краще садити?

– Я рекомендую, і до мене рекомендували, схему посадки 4 x 2 метри з подальшим ручним збиранням плодів. Такі міжряддя застосовували для проходження техніки, котра враховувала розміри крони кущів. Якщо ж ми будемо через рік крони обрізати, то в такому разі можлива щільніша посадка. Ми можемо посадити дерева на відстані не 2, а 1–1,5 метра. А міжряддя потрібно робити відповідно до техніки, яка є в господарстві.

Обліпіха – рослина дводомна, тому їй треба сорт-запильник. Тобто плодоносить жіночий сорт, а чоловічий висаджується у співвідношенні 8–10% від загальної кількості рослин. Це зазвичай роблять у шаховому порядку. Або в кожному третьому ряді обліпики кожне десяте місце відводять чоловічим рослинам, щоб вони повністю покривали площу, а пилок переносився вітром. І тому, враховуючи напрям вітрів під час квітання, дець наприкінці квітня – на початку травня треба садити чоловічі рослини у крайніх рядах із того боку, звідки дме вітер під час цвітіння.

– Яка різниця між колочковими й безколочковими сортами?

– Дика обліпіха дуже колюча, тому в радянський період проводилася селекція на зменшення кількості колючок. У таких сортів вони є тільки на верхівці пагона. Замість бруньки вона закінчується колючкою, а вздовж самого пагона колючок немає. Їхня наявність має значення для ручного збирання, бо колючі сорти збирати дуже важко. Якщо збір буде проводитися механізовано, то це не має абсолютно ніякого значення. І тому німецькі або румунські сорти дуже колючі.

– Чи є закордонні сорти конкурентами українським вітчизняним сортам? Чи вони мають свої ніші?

– Кожна культура краще росте в тому регіоні, де вона створена. Існує декілька різновидів обліпики, які ростуть у різних регіонах Євразії, і кожен підвид адаптований до тих умов, у яких він еволюціонував. Щодо того, як вона себе буде вести в інших умовах, може показати тільки дослідження. Румунські й німецькі сорти на теренах України випробовування не проходили. Тому ми не можемо достовірно сказати, як вони себе вестимуть. А сорти селекції Інституту садівництва Сибіру показали свою нестійкість до мікозного зів'янення.

– Що таке «щець»? Не вперше чую це слово, коли йдеться про обліпіху.

– До речі, правильна наукова назва цієї рослини *Hippophae rhamnoides* – щець жостероподібний.

Жіноча квітка з пестиком

Калькування російської назви «облепиха крушиновидная» як «обліпиха крушиновидна» неправильне як за нормами української мови, так і за ботанічними, бо видовий епітет утворений від *Rhamnus* – жостір, а не від *Frangula* – крушина. Проте у садівництві ми можемо застосовувати назву «обліпиха», яка вперше розвинулась у Росії і вдало підкреслює особливості рослини.

– Шлях до сорту – який він? Один із сортів називається Солодка Жінка. Чим він вирізняється з-поміж інших і чому така назва?

– Після закінчення Донецького державного університету я як молодий фахівець отримав направлення на Донецьку дослідну станцію садівництва, розташовану в Бахмуті, у відділ селекції. Роком раніше на станції відкрили тематику «Малопоширені плодові культури», і оскільки всі інші культури опрацьовували інші фахівці, то цю тематику віддали мені.

На той час із малопоширених культур на станції була посаджена невеличка колекція сортів і добірних форм обліпихи російської селекції. Спочатку це була робота з вивчення сортів, пізніше я вирішив паралельно зайнятись і селекцією цієї культури. На перших етапах я визначив, що одним із найкращих сортів у колекції був сорт Чуйська, і масово сів його насіння. Сіянци висаджувалися на постійне місце в селекційному саду, де доводилися до плодоношення, і вже за плодами і врожайністю проводилось їхнє оцінювання.

Із декількох тисяч гібридних сіянцив сорту Чуйська було дібрано сорт, який отримав назву Солодка Жінка. Це був перший український сорт разом із сортами Либідь і Київський Янтар, селекції Дмитрієвих. Солодку Жінку було зареєстровано 2000 року. Назву він отримав за десертні плоди, тоді як плоди більшості сортів обліпихи через кислий смак використовуються лише для переробки. За цукро-кислотним індексом Солодка Жінка в півтора-два рази перевершує материнський сорт Чуйська. Її плоди можна їсти із задоволенням у свіжому вигляді. Тому й така назва – «Солодка». А «Жінка» – це особливість обліпихи, тому що вона – рослина дводомна. У неї є і чоловічі екземпляри, й жіночі. Оскільки сортові рослини, що дають плоди, жіночі, тому така асоціація.

Чому інший сорт називається Орендж – зрозуміло, бо має плоди темно-жовтого, жовтогарячого, помаранчевого забарвлення. Враховуючи те, що плоди дуже великі, а

Чоловіча квітка з тичинкою

сорт вирізняється високою продуктивністю і стійкістю до мікозного зів'язання, Орендж Революшн здатен зробити революцію у вирощуванні обліпихи. А чому назва англійська? Це зроблено з таким устремлінням, що сорт зробить революцію не тільки в Україні, а й у Європі й, може, в усьому світі, де культивують обліпиху.

– От ви й плавно підійшли до перспективи українських сортів обліпихи. Чи є реальна можливість їхнього поширення і підтримка держави у вирощуванні та популяризації?

– Коли я працював на Донецькій дослідній станції садівництва, вона мала великий розсадник плодів культур. Можливо, взагалі один із найбільших у Радянському Союзі. Ми вирощували багато саджанців обліпихи, але наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років відбулися певні політико-економічні зміни в країні. Унаслідок цього садівнича галузь опинилася в такому стані, що старі насадження розкорчовували, а нові не створювали. Попиту на обліпиху тривалий час не було. Через це в нашому розсаднику знищили маточні насадження обліпихи. У ті часи зникло багато інших розсадників, які виявилися неспроможними подолати кризу. Наш розсадник вижив, але вирощування обліпихи не відновив.

Останні 5 років люди почали цікавитись обліпихою, бо це культура дуже перспективна й економічно рентабельна. Але проблема полягає у відсутності садивного матеріалу. У Державному реєстрі сортів рослин України весь цей час був тільки один сорт – Солодка Жінка, який наша станція не розмножувала. А попит на саджанці є. Унаслідок цього сорт Орендж Революшн було занесено до Державного реєстру на початку 2019 року. Згідно з нашим законодавством, в Україні дозволено вирощувати тільки ті сорти плодів культур, які занесені до Державного реєстру.

Через декілька місяців після Орендж Революшн до Державного реєстру було занесено ще 2 сорти селекції Інституту садівництва. Вони мають дрібні плоди дикого типу. Також було занесено декілька сортів іноземної селекції, з Латвії. Це робиться для того, аби можна було вирощувати ці сорти і пропонувати їх для закладання плантацій. Але як сортознавець можу сказати, що перш ніж створювати великі промислові насадження, щоб повністю бути впевненими в них, треба провести певні дослідження нових сортів у різних умовах і пересвідчитися, що вони будуть показувати себе найкращим чином. Дотепер жоден

із сортів, занесених до Державного реєстру, не проходив післяреєстраційного випробовування. Натомість Оранжева Революція у попередні роки добре проявила себе за різних умов – на сході, півночі і заході.

– Чого боїться обліпиха і як із цим боротися?

– Основна хвороба – мікозне зів'янення. З нею треба боротися шляхом посадки стійких сортів. Тобто сорти, які не стійкі, вирощувати не рекомендовано. Звісно, треба враховувати біологічні властивості обліпихи, щоб не вирощувати її на тих ґрунтах і в тій місцевості, де вона буде почувати себе погано.

Щодо шкідників, то всі культури, які прийшли до нас із дикої природи відносно нещодавно, як правило, значно стійкіші і не потребують такого хімічного захисту, як-от ті культури, які вирощують тривалий час. У місцях масового вирощування обліпихи в Сибірі наявна певна кількість шкідників. Але в Україні шкідники поки що істотної шкоди обліпихі не завдають, тому її можна вирощувати без застосування хімічного захисту. Але є одна велика небезпека.

Де кілька років тому в Європі почав поширюватися новий вид плодової мухи – Дрозозфіла Судзукі. Шкідник походить із Східної Азії. На відміну від тієї дрозозфіли, що традиційно живе на теренах Європи, ця значно шкідливіша. Вона дає значно більше поколінь упродовж літа і сильно пошкоджує всі ягідні культури. Два роки тому в деяких господарствах Німеччини й Польщі, за різними даними, було уражено цим шкідником від 30 до 50% урожаю су-

ниць, лохини, малини. Ми можемо припустити, що через певний час цей шкідник може з'явитися на наших теренах, і тоді виникне питання хімічного захисту обліпихи від нього. Поки що цієї проблеми немає.

– Хто в Україні вирощує саджанці обліпихи, крім того, що ви вирощуєте самостійно?

– Створено ТОВ «Подільські саджанці», яке буде вирощувати Оранжеву Революцію. Це спеціалізований розсадник для розмноження саме цього сорту. Щодо інших сортів, які є в Державному реєстрі, то сорти селекції Інституту садівництва поки що широко не розмножують. А сорти латвійської селекції вирощуються в латвійському розсаднику, який постачає їхні саджанці для закладки насаджень в Україні.

– Чи можуть фермери, які вирішать посадити вітчизняні сорти, отримати державну дотацію?

– В принципі, у нас діє програма підтримки садівництва, виноградарства і хмелярства. Це так званий 1-відсотковий податок. Є закон, що із продажу алкогольних і тютюнових виробів 1 відсоток держава скеровує на розвиток садівництва. Будь-хто може подати заявку на певне відшкодування своїх витрат. Тобто якщо буде закладена плантація сортами, внесеними до Державного реєстру, то той, хто її посадить, може отримати значне відшкодування витрат від держави.